

2025. aasta hajaasustuse programm

2025. aasta hajaasustuse programm on avatud alates 3. veebruarist 2024. Taotlusi saab esitada Muhu Vallavalitsusele kuni 3. aprillini 2025.

Programmi eesmärgiks on hajaasustusega maapiirkonnas elavate perede elutingimuste parendamine. Taotlejaks saab olla füüsilise isik, kelle rahvastikuregistri järgne ja alaline elukoht on käesoleva aasta 1. jaanuari seisuga Muhu vallas asuv majapidamine, millele toetust taotletakse.

Toetatavaid valdkondi on neli:

- veesüsteemid
- kanalisatsioonisüsteemid
- juurdepääsuteed
- autonoomsed elektrisüsteemid.

Mitmele valdkonnale toetust taotledes tuleb esitada taotlus iga valdkonna kohta eraldi. Maksimaalne toetus ühele majapidamisele on 6500 eurot.

Programmidokumentidega saab tutvuda ja vormikohased taotlused on leitavad Muhu valla kodulehel (www.muhu.ee/valdkonnad/keskkond/hajaasustuse-programm).

Loe lähemalt siit: <https://www.muhu.ee/hajaasustuse-programm>.

Lisainfo valla keskkonnaspetsialistilt (4530681, keskkond@muhu.ee

Et lapsed poleks hinnatud, vaid hinnatud, sest nad on hinnatud

Lasteaialapsed käisid Roosiaias oma küla nimesid otsimas

Maris Mägi

Selle esmapilgul segase pealkirja taga on tegelikult vägagi selge sõnum.

Meie, lastega igapäevaselt koosolevad täiskasvanud, saame tagada selle, et lapsed kuuleksid vaid neid hinnanguid, mis oleksid toetavad, julgustavad, uudishimu rahuldavad ja uusi võimalusi avavad. Lasteaiaisk toimub igal õppeaasta lõpul tehtu ja omandatu kokkuvõtlev analüüs ning iga lapse pere on oodatud lapse arengut kirjeldavale vestlusele.

Hindeid me ei pane, küll aga leiame kõigi osapoolte koostöös lapse tugevused, mida edasi arendada ning märgime ära ka selle, mis vajaks tähelepanu või harjutamist.

Me hindame kõrgelt iga lapse valmisolekut mängides õppida. Me hindame kõrgelt iga pere koostöövõimalusi ja -tahet just selle lapse oskuste ja võimete piiril uusi teadmisi omandada. Me hindame kõrgelt lasteaia juhtkonna poolt pakutavat igakülget tuge rühmameeskonnas ja igapäevatöö parimal toimimisel. Me hindame kõrgelt teiste koostööpartnerite olemasolu ja panust laste mängupäevade mitmekülgsemateks muutmisel (raamatukogu, muuseum, väljsõidud, külalised kohapeal ja külastused teistes asutustes).

ma usun siiralt, et meie lasteaia teab iga täiskasvanu, et meie tööroom on see, millele hinnasilti külge panna ei saa.

Me teame, et lapse julgus proovida on hinnatu. Pingutusele järgnev eduelamus on hinnatu. Õnnelik silmavaade ja vaba lõbus naer on hinnatu. Aga samuti ka tööpäeva jooksul meie endi püsivalt ergas vaimse heaolu tase on hinnatu.

Nii astusime uude aastasse uudishimuga ning valmis uuteks avastusteks. Lasteaia koolieelikud teavad hästi oma kodukülasid. Muhu valla juubeliaasta tähistamise kombel käisime meiegi Roosiaias igatüki oma koduküla nime otsimas.

Maris Mägi,

Muhu Lasteaed Munuke õpetaja

EV 107. aastapäeva tähistamine ja 2024. aasta preemiade üleandmine toimub 23. veebruaril 2025 algusega kell 13.00 Muhu Põhikooli aulas.

Sündmust võimalik jälgida ka veebi teel, link sissepääsuks jagatakse Muhu info grupis, valla koduleheküljel, valla sotsiaalmeedias aegsasti enne sündmust.

Muhulased turismimesil

Muhulased osalesid Tallinnas turismimesil Tourest

31. jaanuarist 2. veebruarini toimunud messil olime ühiselt koos Saaremaa ja Ruhnuga väljas Visit Saaremaa messiboksis.

Kolme päeva jooksul tutvustati Muhus puhkamise võimalusi, turismiettevõteteid ja vaatamisväärsusi. Oli palju meeleolukaid kohtumisi vanade sõpradega ning uute sõprussuhete sõlmimist. Muhu valla juubeliaasta sündmuste tutvustamiseks ning ühtlasi Eesti raamatu aasta tähistamiseks võeti kaasa juubeli logo maasikamotiividega järjehoidjad, mis kujundati just selleks puhuks. Meeleolu hoidis üleval pillimäng, laul ja tants ning meie rahvariiete ilu.

Muhu saart esindasid Muhu Muuseumist Meelis Mereäär ning Muhu vallast Annika Auväärt ning Eveli Jürisson.

Vallavalitsuse istungitelt

7. jaanuar

- Otsustati anda ehitusluba elamu püstitamiseks Kallaste külas Ranna maaüksusele ja Lepiku külas Sade maaüksusele.
- Väljastati projekteerimistingimused Pärase külas asuvatele Nurkakivi ja Piirikivi maaüksustele elamute ja abihoonete projekteerimiseks, Raugi külas Kiviaia maaüksusele elamu ja abihoonete projekteerimiseks ning Räska külas Põllu detailplaneeringu osaliseks muutmiseks.
- Korraldatud jäätmeveost vabastati talveperioodiks kolm majapidamist.
- Otsustati kinnitada korraldus Nautse küla Jaagu-Tooma ja Mulgu katastriüksuste piiride muutmiseks ja korraldused Tupenurme küla Sarapuu katastriüksuse, Lepiku küla Männiku-Jaani ning Kallaste küla Lanski katastriüksuse jagamiseks.
- Määrati sotsiaalhoolekandeline hüvitis abivahendite tehtud kulutuste katmiseks ning rahuldati taotlus eaka inimese toimetuleku toetamiseks.
- Pikendati sotsiaal- ja lastekaitse spetsialisti volitusi täisealisele isikule eestkostjaks olemiseks.
- Toimus infovahetus ja arutelu järgmistel teemadel: Võiküla küla Välja kinnistu veetrass, elektrikaabel ning mahasõidud, Hellamaa Salu juurdepääsutee rajamine, Kesse paadi taotlemine munitsipaalomandisse. Arutati Kallaste külavanema pöördumist bussiootepaviljoni paigaldamise kohta, kuid hetkel on esimesena ootel Piiri bussiootepaviljoni paigaldamine.

14. jaanuar

- Korraldatud jäätmeveost talveperioodil vabastati üks majapidamine.
- Kasutusload väljastati Külase külas Ennupärdi maaüksusel asuvale rekonstrueeritud elamule ja Ado-Jaeni maaüksusele ehitatud aidale.
- Kinnitati huvihariduse ja huvi-tegevuse kava.
- Kinnitati korraldused kahele eakale hooldekoduteenuse tasu maksmine valla poolt piirhinna ulatuses.
- Otsustati määrata sotsiaalhoolekandeline hüvitis eakale koduteenuse hüvitamiseks.
- Kinnitati korraldus Võiküla Toomi katastriüksuse jagamiseks.
- Toimus arutelu järgmistel teemadel: valla teehoiukava, külavanema statuudi korrigeerimine ja Toidutänavaga pöördumist elektrivõimsuse tõstmiseks.

21. jaanuar

- Kinnitati korraldus sotsiaalhoolekandeline hüvitise määramiseks.
- Korraldatud jäätmeveost vabastati talveperioodiks üks majapidamine.
- Väljastati projekteerimistingimused Simiste külas asuvale Sillaääre maaüksusele elamu ja abihoonete projekteerimiseks.
- Toimus infovahetus ja arutelu järgmistel teemadel: juurdepääsutee rajamine Hellamaa küla Salu katastriüksusel väärtusliku põllumaa massiivile hoonestuse rajamiseks. Muhu Vallavalitsus asus seisukohale, et antud juhul on ehitustegevuse lubamine põh-

jendatud, kuna tee ehitamine muule maale on võimatu.

Toimus arutelu kehtiva jäätmeveo kontsessioonlepingu osas, samuti arutati Kesselaiu tööpääd ja Muhu Merepääste aluse vallapoolset finantseerimist. Arutati ka Võiküla Toomi projekteerimistingimusi. Kuna antud teema osas on laiem avalik huvi, otsustas vallavalitsus projekteerimistingimuste menetluse läbi viia avatud menetlusena ja otsustati tellida eksperthinnang.

28. jaanuar

- Kinnitati hajaasutuse komisjon, prioriteetsed valdkonnad ja eelistatud sihtühmad.
- Määrati sotsiaalhoolekandeline hüvitis isikule osaliselt hambaravikulu kompensatsiooniks.
- Väljastati ehitusluba Lepiku külas asuvale Kullaaugu maaüksusele puurkaevu rajamiseks.
- Seati sundvaldus Kuivastu küla Trassi kinnistule tehnovõrgu talumiskohustuse kehtestamiseks Elektrilevi OÜ kasuks.
- Finantsjuht tutvustas 2025. a eelarvele laekunud parandusettepanekuid.
- Toimus arutelu ja infovahetus järgmistel teemadel: maakonna siseturvalisuse arengukava algatamine, Nõmmküla Kalatööstuse ja Toomu-Mihkli detailplaneeringu algatamise taotlus, teehoiukava, generaatorite töövalmiduse katsed, Saare maakonna arengukonverentsil osalemine. Samuti arutati huvitegevuse toetamise korra muutmist, mis rakuks uuest õppeaastast.

Volikogu jaanuari istungilt

Otsustati määrata avalikuks kasutamiseks seni eravalduses olnud Külase küla tee lõik, samuti Leeskopa, Suuremõisa ja Pärase küla tee ning Hellamaa külas paiknev Kruusiaugu tee, mis on ligipääsuks Kruusiaugu kinnistul asuvale kortermajale ja Hellamaa ühisveevärgi puurkaevu pumplale. Vallavalitsus on teinud eratee omanikele ettepaneku määrata tee avalikuks kasutamiseks sundvalduse seadmise kaudu.

P. Tamm andis ülevaate Võiküla Metsa dp kohtuvaidlusest. Kohus andis tähtaja täiendavate materjalide või kompromissi ettepaneku esitamiseks. Võiküla Rukkipõllu maaomanik pöördus volikogu poole, sest on seisukohal, et 18.12.2024 sõlmitud kohtuväline kompromiss on vastuolus Muhu valla üldplaneeringuga ja Toomi kinnistu hoonestamise üle otsustamine on võimalik üksnes läbi detailplaneeringu. Kuna antud juhul on tegu kõrgendatud huviga, viiakse projekteerimistingimused läbi avatud menetlusena.

P. Tamm andis ülevaate püsiühenduse trassikoridoride teemaplaneeringu u avalikust väljapanekust ja planeeritavast Eesti-Läti IV elektriühenduse trassist.

R. Liitmäe teavitas volikogu, et riigihange Liiva-Hellamaa kergliiklustee projekteerimiseks on avatud, spordihalli rekonstrueerimisprojekt on läbinud ekspertiisi ja hankedokumendid on valmimas.

MTÜ Muhu Merepäästeselts on toetuse abil soetamas uut päästetekaatri. Seoses kaatri maksuse kallinemisega on igasugune täiendav toetus seltsile oodatud ja vajalik. Vallapoolne toetus selgub eelarve menetlemise käigus.

Kutsume Eesti-Läti neljanda elektriühenduse kaasamiskoosolekutele!

Alanud aasta veebruaris toimuvad Eesti-Läti neljanda elektriühenduse riigi eriplaneeringu kaasamiskohtumised kohalikele elanikele ja teemast huvitatutele. Tutvustame eriplaneeringut ja elektriühenduse trassi asukohta alternatiive, selgitame trassi kujunemise põhimõtteid, hüvitiste ja talumistasude võimalust ning vastame kohalikulnute teemakohastele küsimustele. Kokku korraldame 12 kohtumist vastavalt trassikoridori kulgemisele Saaremaa, Lääneranna, Muhu, Märjamaa, Kehtna ja Türi valdades ning Paide linnas. Kavandatava ühenduse Eestis paiknev osa algab Paide linnast ning kulgeb läbi Lihula Saaremaa läänerrannikuni. Seal jätkub too merekaabli Läti suunas. Planeeringuala suurus on ligi 6314 km² ning tolle raames ka-

vandatakse ka alajaamad ja muu taristu. Elering kavandab elektriühendust 330-kilovoldiste õhuliinidena, Muhu saarel maakaabli ja mereaal merekaabli.

Planeeringuala saab täpsemalt uurida Eesti-Läti neljanda elektriühenduse kodulehel olevast kaardirakendusest <https://www.riigiplaneering.ee/riigi-eriplaneeringud/est-lati-neljanda-elektriuhendus/kaardirakendus> Lisainfo saamiseks on võimalus kokku leppida veebikonsultatsioon ajavahemikus 11. -21. veebruar 2025. Aegade kokku leppimiseks palume saata e-kiri eriplaneeringu projektijuhile aadressile: monika.korolkov@mkm.ee või helistada numbrile +372 5884 7055.

Vabariigi Valitsuse algatatud elektriühenduse planeering suurendab Eesti elektri varustuskindlust ja loob eeldused taastuvenergia tootmiseks ning koostööks naaberriikidega. Ühtlasi loob see täiendavad ühendused lõuna-naabritega, tugevdades riigi energiajulgeolekut. Kõige rohkem mõjutab see omavalitsusi, kuhu uus ühendus kavandatakse – neis saab nii tarbida kui toota rohkem elektrienergiat. Puudutatud omavalitsuste ja kogukondade tagasiside on oluline sisend elektriühenduse ja selleks vajaliku taristu tervikliku ruumilahenduse valmimiseks.

Koosolek Muhus toimub 27.02 kell 17.30 Hellamaa Külakeskuses.

EAKATE võimlemine
Teisipäeviti
kell 14.00
Hellamaa
Külakeskuses
Juhendaja:
MALL NOORMETS
ühe korra pilet 5.-,
viie korra pilet 15.-
info tel 5307 1949

Millist abi saab Muhumaa Saarte Energiaagentuurilt?

Saarte Energiaagentuur (EISEA) on tegutsenud aktiivselt alates eelmise aasta sügisest, kuid paljud ei tea täpselt, kuidas ja kellele agentuur teenuseid pakub. Siin on väike ülevaade sellest, mida on tehtud ja milliste küsimustega võivad muhulased EISEA poole pöörduda.

Üldiselt - EISEA seisab saarte huvide eest elektrivõrgu tugevdamisel ja aitab saartel rakendada mujal maailmas tuntud ja toimivaid lahendusi energiavarustuse ja -säästu tagamiseks.

Kliimakava koostamine

Möödunud aastal valmis Saare maakonna energiamajanduse ja kliima arengustrategia (rahvakeeli kliimakava), milles EISEA aitas kaardistada maakonna CO₂ heitkoguste ja energiakasutuse hetkeseisu sektorite lõikes ning pakkus välja energiatõhusad lahendused nende vähendamiseks ja taastuvenergia osakaalu tõstmiseks.

Igat saart maakonnas analüüsiti eraldi ja toodi välja konkreetsed võimalused heitkoguste vähendamiseks. Kliimakava eesmärk on aidata omavalitsustel ja kogukondadel teha olulisi samme rohelisema tuleviku suunas ning säästa energiakasutusest.

Energiaühistuste loomine

EISEA nõustab ja toetab huvilisi energiaühistuste loomisel, aidates leida ka vajalikke rahastusallikaid.

Energiaühistu on suhteliselt uus mõiste, mis tähendab kohalike inimeste või ettevõtete koostööl loodud ühendust. See toodab, tarbib, jagab või salvestab taastuvenergiat ühiselt. Koostöö tulemusel on kulud liikmetele madalamad ja investeeringud jõukohasemad.

Praktiline näide on energiaühistu loomine piirkonnas, kus elektriliinide rajamine on kulukas. Muhus, kus tuuleparke ei rajata, võiksid taastuvenergiaallikatena potentsiaalsete lahendustena toimida päikesepargid ja maasoojusest saadavad energialahendused – mõlemad sobivad ideaalselt väikese asustustihedusega piirkondadesse.

Transport

Keskkonnasõbraliku liikuvuse edendamiseks näeb EISEA olulist rolli elektrisõidukite ja laadimistaristu arendamises. Elektriautod muutuvad pidevalt taskukohasemaks ning neid saab kasutada ka kriisiolukordades, asendades voolukatkestuste ajal generaatori.

Praegu on Liival olemas Enefiti laadija, kuid tulevikuvision

näeb ette taastuvenergiat põhinevate laadimisjaamade rajamist.

Näiteks võiks Muhu vallamaja juurde planeeritav kerksuskeskus, mis pakub tuge kriisiolukordades, sisaldada ka autonoomset laadimispunkti.

Lisaks plaanitakse arendada nõudepõhist elektritransporti, mis aitaks lahendada maapiirkondade hõreda bussiliikluse probleemi. Selline lahendus võimaldaks inimestel liikuda siis, kui neil tõesti vaja on.

“Väga oluline oleks mõelda välja lahendused laevatranspordi keskkonnasäästlikumaks muutmiseks. Oleme ka selles osas samme astunud. Näiteks soovitasime, et Võikülla rajatavat päikeseparki võiks kasutada Kuivastu-Virtu liinile tuleva elektrilaeva akude laadimiseks, kuid nii see ei läinud ja elektrit hakatakse võtma jaotusvõrgust. Sellest on kahju, sest lokaalse elektri kasutus oleks aidanud vähendada elektri hinda, et kindlustada praami opereerimise minimaalseim kulutase,” ütles EISEA juht Sulev Alajõe.

Hariduslik tegevus

2025. aasta jooksul plaanib EISEA korraldada koostöös Tal-Tech Kuressaare Kolledžiga kõigil Lääne-Eesti saartel, sh ka Muhus töötoad, kus põhikoolide lapsed saavad tutvuda erinevate taastuvenergia lahendustega ning katsetada erinevate õppevahenditega, kuidas tootmine käib. Energiatubade toimumise aeg selgub lähiajal.

Teenused ettevõtetele

EISEA nõustab nii suuri kui väikeseid ettevõtteid ressursitõhususe ja energiasäästu alal. Olgu tegemist hoonete energiakasutuse optimeerimisega, salvesti paigaldamisega või autopargi kulude vähendamisega, EISEA pakub praktilisi ja nutikaid lahendusi.

Võta ühendust!

Lisainfo ja kontaktid EISEA kodulehelt: www.eisea.org.

Kodust väljudes ära unusta HELKURIT!

Muhu valla üldplaneeringu Suure väina püsiühenduse trassikoridoride teemaplaneeringu avaliku väljapaneku tulemused

21.11.2024–31.12.2024 toimus Muhu valla üldplaneeringu Suure väina püsiühenduse trassikoridoride teemaplaneeringu eelnõu avalik väljapanek. Avaliku väljapaneku tulemuste arutelu toimus 09.01.2025.

Teemaplaneeringu eesmärgiks on eemaldada Muhu valla kehtivast üldplaneeringust Suure väina püsiühenduse trasside reserveering ning teha ettepanek Saare maakonnaplaneeringu muutmiseks selles küsimuses. Teemaplaneeringu koostamise tulemusena soovitakse loobuda üldplaneeringus konkreetsete trassikoridoride alade reserveerimisest. Planeeringualale ei määrata uusi maakasutuse juhtotstarbeid ning kehtima jäävad kõik ülejäänud Muhu valla üldplaneeringus toodud ehitus- ja kasutustingimused.

Avalikul väljapanekul esitati 4 arvamust. Transpordiamet ja Keskkonnamet kinnitasid, et on eelnõuga tutvunud ning ettepanekud puuduvad. Regionaal- ja Põllumajandusministeerium tegi ettepaneku täpsustada planeeringujoonist ning eristada joonisel selgelt alusandmed planeeringulahendusest. Muhu vald nõustub ettepanekuga.

Saaremaa Vallavalitsus tegi ettepaneku trassikoridorid säilitada, viidates kavandatava tegevuse laiaulatuslikule mõjule Saaremaale, samuti võib piirangute leevendamine muuta võimaliku tulevase püsiühenduse rajamise keerukamaks. Saaremaa Vallavalitsuse hinnangul tuleks säilitada vähemalt üks trassikoridori reserveering (Kuivastu külas). Leevendava meetmena tehti ettepanek sõlmida riigiga kokkuleppe, mille kohaselt peaks riik vähemalt 10 aastat ette teatama, kui püsiühenduse rajamine reaalsuseks saab. Reserveeritud trassikoridoride alad saaks kasutada ajutiste ehitiste ja rajatiste püstitamiseks.

Muhu Vallavalitsus ettepanekuga ei nõustunud, kuna piirang ei ole õiglane maaomanike suhtes ning võimaliku püsiühenduse rajamine on riiklik prioriteet, mille lahendamiseks ja parima trassikoridori leidmiseks on õige planeeringuliik riigi eriplaneering. Eriplaneeringus tuleb kaaluda erinevaid alternatiive ning parimaks võib osutuda valik, mida üldplaneering ei käsitle. Seega ei ole asjakohane ega ka maaomanike suhtes võrdne kohtlemine alade reserveerimine, millest ükski ei pruugi osutada valituks. Muhu Vallavalitsuse põhjalikumad selgitused on leitavad aadressil: <https://www.muhu.ee/uldplaneering-teemaplaneering>

Täiendav info 4530680, maa@muhu.ee

Ära jää hiljaks! Tule emakakaelavähi sõeluuringule!

Emakakaelavähk on Eestis jätkuvalt üks enim naisi mõjutavaid vähivorme, mille esinemissagedus ja suremus on Euroopa üks kõrgemaid. Seda haigust põhjustab enamasti inimese papilloomiviirus (HPV), mis levib naha ja limaskestade kokkupuutel, sealhulgas sugulisel teel. HPV viirusega nakatudes võivad rakkudes aastate jooksul tekkida muutused, millest võivad areneda vähihaigused seisundid ja lõpuks emakakaelavähk. Varases staadiumis avastatud rakumuutusi saab edukalt ravida, takistades vähi teket. Seetõttu on regulaarne sõeluuring üks tõhusamaid viise ennetada emakakaelavähi. Emakakaelavähi osas näitavad uuringud, et vähihaigete muutuste ja vähi tekke vahele võib jääda 10–25 aastat, mis rõhutab sõeluuringu olulisust varaseks avastamiseks. Igal aastal diagnoositakse Eestis emakakaelavähk keskmiselt 117 naisel.

2025. aastal kutsutakse kõiki naisi sünniaastatega 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990 ja 1995 osalema tasuta

emakakaela vähi sõeluuringul.

Uuringule kutsutakse 30–65-aastased naised iga viie aasta tagant. Uuringul osalemiseks ei pea kutset ootama jääma. Siht-rühma kuuluvad naised võivad uuringule registreeruda juba täna.

HPV vastu vaksineerimine on efektiivne viis ennetada emakakaelavähi teket. Alates 1. veebruarist 2024 on 12–18-aastastele noortele vaksineerimine tasuta.

Kui kuulute siht-rühma, saate registreeruda otse Eesti Vähi-liidu mobiilsesse diagnoosikabinetti Viljandi Haigla kaudu helistades telefonile 4343001. Samuti saate pöörduda endale sobivasse tervishoiuasutusse või tellida kodutesti. Kodutesti komplekte saab tellida ka maakondade apteekidest.

Osalemine sõeluuringul on lihtne, tasuta ja äärmiselt oluline samm oma tervise hoidmiseks, et emakakaelavähk muutuks Eestis harvemini esinevaks haiguseks. Sõeluuringute kohta saate infot küsida oma perearstilt või tervisekassa infotelefonil 669 6630.

Reedik Kivisoo lemmikuks on koolisõit.

Erakogu

Tihuse hobuturismitalu on Muhu maal justkui kogu aeg olnud. Eesti hobused, välismaa turistid, muinasaegsed pärimusrajad ja Martin Kivisoo muhe jutt on Tihuse kuulsaks teinud üle maa. Eks talupidajad tea ise paremini, kui palju jõudu ja energiat on turismitalu pidamine ja arendamine nõudnud. Selge on see, et ka primatel päevadel ei saa talupidaja jalga sirgu lasta ja alati peab olema valmis muutusteks ja selleks, et majapidamist turu nõudmiste järgi sättida. Et ettevõttes oleks rohkem stabiilsust, hakati umbes 15 aastat tagasi lisaks hobustele ka lihaveseid kasvatama.

Nüüdseks on Tihusel toimunud nõ põlvkondade vahetus ja talu juhtimise on üle võtnud Reedik Kivisoo: „Iga on ikka jätkuvalt asjas sees. Põllumajanduse poole peal vähem, aga hobuste pool kindlasti. 12 aastat tagasi läks lihtsalt nii, et tahtsin sel hetkel seda tööd siin teha ja kõik läks loomulikku rada pidi. Õppisin Tartus majandust, tegin ära bakalaureuse, siis olin kaitseväes ja aasta Austraalias, siis natuke magistriõppes, aga siis otsustasin, et see pole ikka see. Läksin hoopis Järvamaa ametikooli ja tegin seal läbi põllumajanduse juhtimise kursused. Abikaasa Mariaga saime kokku Austraalias ja oleme koos olnud Muhus nüüd juba 10 aastat.” Reedik märgib, et ta on hobustega koos üles kasvanud ja veiste kohta tal algul eriti palju teadmisi ei olnud, need tekkisid Austraalias. „Ehkki hobused on mulle südamelähedasemad, on ka veisekasvatust parasjagu põnev ala ja ma ei ütle, et me veiseid ainult sellepärast peame, et hobusekasvatust tasakaalus hoida.” Veisekasvatust Austraalias ja Eestis on kaks erinevat asja, sest mastaabid on täiesti erinevad: „Need maa-alad, kus loomi kasvatatakse, on seal nii suured, et see lihtsalt ei mahu pähe. Näiteks naaberfarmer on 250 kilomeetri kaugusel. Eestis aga karjatame inimeste asualladel ja kui loomad pääsevad aiast välja, on nad kohe kellegi kapsamaal ja kohe on ka loomapidaja maine kahjustatud. Meil on Muhus väga pärandsuut-

Reedik Kivisoo: Olen hobustega üles kasvanud

de rikas piirkond, peaaegu kogu saar võiks olla pärandsuut. Nende alade hooldust reguleeritakse hoolega, aga ma loodan, et loomad on ka edaspidi lubatud pärandsuut hooldama ja et seal ei hakata üksnes muru niitma.”

Uus laut—uued võimalused

Praegu on Tihusel 319 herefordi ja limusiini tõugu veist ning juba veebruaril lõpus algaval poegimisperiodel on tulekul 185 vasikat. Uues Lõetsa sügavallapanuga ammlemade laudas on kohti 200 loomale. Seoses vasikate sünniga on tehtud ümberkorraldusi, loomad saab siin gruppide-na üksikest eraldada vastavalt vajadusele. Uus laut on viinud tootmise uuele tasemele ja see ehitus sai eelmisel aastal ära märgitud kui maakonna parim investeering.

Hea karja üheks eelduseks on tõuaretus, millega tuleb tegeleda pidevalt, kasutades tehnoloogiat viimast sõna: „Tõuloomade müük tasub end hästi ja vahepeal saime oma loomi koos teiste Eesti tootjatega Kasahstani saata. Pullikuid me ise suureks ei kasvata, enamuse müüme Euroopa farmidesse. Väga kahju, aga nii see hetkel on, et Eestis on liha väärdandamise võimekus väike. Euroopas kasvatatakse lihaveseid näiteks 5000-pealistes farmides, kus on ka oma tapamaja. Kasum tulebki massist. Meil on väike tootmine, aga kui meie liha väärdandamise võimekus ära kaob, oleks väga kahju. Meil on suurepärane ettevõtmine Muhu Liha näol. See on oma kvaliteedilt parim liha, kuid sisuliselt käsitöö ja selle hind on väga kallis. Hinda alandada ka ei saa, sest see tuleks siis farmeri arvelt.”

Süda kuulub hobustele

Tihusel on 220 eesti tõugu hobust ja õige varsti on sündimas 28 varssa. „Meil on suured sünnid, viimastel aastatel 30 varsa ringis. Seega on meil noori hobuseid palju. Tõdihobuseid, kes turiste veavad, on 40, kõik teised on kas varsa emad või noored hobused. Hobuste müük algab kevadel. Kui meil sünnib umbes 30 varssa, siis 30-35 hobust me igal aastal müüme ka. Tavaliselt on need väljaõpetatud ja turismi töö kogemusega. Soomes on üks ratsakool, kus on üle 10 meie hobuse ja meie hobuseid osatakse küsida,” selgitab Reedik. Eesti hobusele jagub tal kiitust küllaga, samuti ka sinisele hobusekasvatusele: „Eesti hobused on aborigeenid ja ellujääjad, kes suudavad ka ise looduses hästi

hakkama saada.

See, kuidas siin hobuseid kasutatakse ja milline on nende vaimne seis, erineb vägagi Euroopa kasvatustest. Siin on hea hobune olla ja see on väga suur väärtus.” Teine asi on turismitalu majandamine. „Hobuturism on väga tööjõumahukas ettevõtmine. Näiteks veisekasvatuse lõpp-produkti ehk veiselihaga me ei müü, küll aga ratsutamisteenust ja selle väärtus on meile näha. Meil on väga heal tasemel hobusekasvatust ja ratsamatkad. Meil on pakkuda midagi erilist, lisaks teenuse kvaliteet – need ongi alustalad. Aga kõik need sisendid on väga kallid. Võin küll seletada klientidele, et käibemaks majutusele tõuseb umbes kolmandiku ja püüdkes aru saada, aga hinnasurve on ka Soome klientide puhul tuntav, sest Soomeski pole kerged ajad.” Ta lisab, et kogu meie riigi konkurentsivõime alla käinud: „Saame pihta nii energiahindade, toetustega. Meil on küll Euroopa ühtne põllumajanduspoliitika, aga kuidas saavad näiteks pärandsuut hooldajad Soomes või Iirimaal toetust meist kolm korda rohkem?”

Hobused ühendavad

Igapäevaelus tuleb Reedikul ikka hobuse asemel autoga sõita: „Tahaks ikka rohkem hobuse kelga istuda. Mõned aastad tagasi käisin veel võistlemas, tegin koolisõitu ja mulle väga meeldib. Ka minu abikaasa on ratsutaja, atesteeritud treener ja natuke professionaalselt asjaga tegele- nud, olnud tasemel kolmevõistleja. Meil on hobused sagedasti meie jututeema ja see on meid ka ühendanud. Tema töö on müügi- hobuste ettevalmistus, ta õpetab noorhobuseid ja tegeleb ka sadulate passitamisega. See on suur teadus, kuidas sadulaid nii panna, et hobused terveks jääksid!” Lõpetuseks ütleb Reedik, et Tihuse on andnud talle võimaluse tegeleda asjaga, mis talle sobib: „Muhu on ses mõttes huvitav koht, et siia tuleb tagasi ja juurde väga palju võimekaid, ambitsioonikaid ja aktiivseid inimesi. Omad väljakutsed on elus igal pool, kuid loodan, et Muhu elu läheb hästi edasi ja elame heas mõttes nagu omas mullis. Kõik tingimused normaalseks eluks on siin olemas. Ma ise pole näiteks Muhu lasteaiaga kogemus on kuidagi väga erinev ja positiivne, kuidas laps suhtub lasteaiaga ja et lastega tegeletakse seal südamega. Seal saabki kõik alguse.”

Tegija

Tegija

Kas tuulikute infraheli on inimestele kahjulik?

Tuuleparkide hoogustunud rajamises foonil on Eestis tekkinud arutelud selle üle, kas ja kuidas tuulikud inimesi mõjutavad. Fookuses on küsimus infrahelist ning selle võimalikust mõjust lähedal elavate inimeste tervisele. Kuidas aga infraheli tekib ja mil moel see inimesi mõjutab, selgitab Harvardi ülikoolis mehaanikainseneri eriala omandanud füüsikaõpetaja **Jüri-Mikk Udam**.

Selleks, et rääkida infrahelist, peame esmalt rääkima helist laiemalt. Füüsikaliselt tekib heli õhuosakes- te võnkumisest. Kui ühte keha mingil sagedusel vibreerima panna, siis see hakkab liigutama teda ümbritsevat õhuosakesi. See on nagu doominoeffekt: näiteks kui poognaga viiulikeelt liigutada, siis keel müksab õhuosakesest, see omakorda müksab järgmist õhuosakesest ja nii edasi kuni kõrva kuulmekile- ni välja. Inimese kõrv hakkab tajuma seda õhu kaudu levivat liikumist vibratsioonina, mida me kutsumegi heliks. Me suudame tajuda helisagedusi päris suures vahemikus: 20 hertsist (Hz) kuni 20 000 hertsini ehk infraheli piirist ultraheli piirini.

Müra mõju kaks komponenti

Heli iseloomustab kaks asja. Esiteks **amplituud**, mis määrab, kui tugevalt või intensiivselt me heli tajume. Helitugevust mõõdetakse detsibellides (dB). Näiteks sosina amplituud on väike (~35 dB), samas kui karjuva inimese hääle amplituud on suur (~100 dB).

Kui me räägime normaalsel hääletoonil, siis helitugevus on kuskil 55–65 dB. Kui helitugevus suureneb 10 dB võrra, siis tajume seda heli ligikaudu kaks korda valjemana. Pikaajaline kokkupuude rohkem kui 85 dB tugevusega heliga (näiteks maanteeliiklus, muruniiduk, tolmuimeja või vali muusika) võib olla inimese kõrvale kahjulik.

Teiseks iseloomustab heli **sagedus**, mis määrab, kui kõrge või madalana me heli tajume. Näiteks mida kõrgem on inimese hääl, seda suurem on helisagedus. Keskmise mehe hääl jääb vahemikku 90–155 Hz, keskmisel naisel 165–255 Hz ning metsas laulval põialpoisil võib helisagedus jääda vahemikku 5000–9000 Hz. Vananedes kuulmine nõrgeneb ning kõrgeid sagedusi (k.a. põialpoisi laulu) me tihti peale enam kinni ei püüa.

Loe edasi lk. 7

Jana Rand

Eesti Raamatu Aasta 2025

Kultuuririkkuse aasta 2024 Muhu raamatukogudes

Teema-aasta möödus **Liiva Raamatukogus** tegusalt, seades aukohale Muhu kirjanduse – lugejatega kohtusid Villu Kangur, Rain Suurkivi ja Mudlum. Muhu Põhikooli õpilased ning lasteaias Jäneste rühma lapsed kuulasid keelemehe ja lastekirjaniku Ilmar Tomuski põnevaid

raamatu- ja keelelugusid. Kolmandat õppeaastat järjest jätkub Liiva raamatukogus Lugemisisu programm, milles osalevad Muhu Põhikooli 1.–4. klasside õpilased ning lasteaias Jäneste rühma.

2024. aastal oli Liiva raamatukogul 358 kasutajat, neist lapsi 106. Uusi lugejaid lisandus juurde 58. Laenutusi kokku 9862, külastusi 5271.

Saadi juurde 634 uut teavikut, neist 141 annetustena. 2024. aasta viis enim laenutatud raamatut olid: A. Mälk „Õitsev meri“, V. Perrin „Pühapäeva rüppe unustatud“, U. Vadi „Kuu teine pool“, P. Havaste „Mõrsjapeeker“ ja S. Mikser „Vareda“. Autorite esiviisiku moodustasid: Ilmar Tomusk, Martin Widmark, Eet Tuule, Marje Ernits ja Astrid Lindgren. Noorte hulgas on populaarsed raamatusarjad M. Widmark „Lasse Maia detektiivbüroo“, J. Kinney „Ühe äpard päevik“ ning K. Kirby „Lottie Brooks“. Täiskasvanud hindavad L. Uustulndi „Avamere“ ning Petrone Prindi „Minu...“ sarja raamatud.

Hellamaa Raamatukogu sai 2024. aastal üle-eestilises rahulolu-uuringus rahuloluindeksiks 9,8. Juhatajat tunnustati Muhu valla 2023. aasta kultuuripreemiaga. Lugejaid registreeriti 228, neist lapsi 41 ja esmeregistreeritud 38. Külastusi oli 7164, laenutusi 5333, infopäringutele vastamisi 125. AIP-arvuteid kasutati 336 korral. Fondi lisandus 448 uut teavikut, neist annetustena 131. Enimlaenutatud raamatud olid S. Mikser „Vareda“, U. Vadi „Kuu teine pool“, V. Perrin „Pühapäeva rüppe unustatud“, T. Teder „Surmajutud“. Populaarsemad autorid olid Marje Ernits, Nicola May, Robert Bryndza, Colleen Hoover, Raissa Kõvamees, Lembit Uustulnd.

Hellamaa Raamatukogus oli aasta märksõnaks kultuuripärand. Muhu keelt, laule ja ringmänge õpetati Eesti saarte laste pärimuspäevadel, valla eakate peol, hooldekeskuses, Salme Keskpäevaklubis ja mujal. Uued näitused: „Meite mammade kirikindad“, „Tarblin klaas ja Tarbeklaas“, „Uni aga tuleb uljudes“, „Muhulaste ilu, mis jääb“. Jätkusid „Pisut portselani puhvetkapist“, „Need vanad muhulaste postkaardid“, „Kommunismiehitaja“ 40 ja 50 aastat tagasi“. Korraldati Kena keskumäng Kangur, Villuga, kohtumine Olavi Antonsiga; esitleti Rain Suurkivi raamatut „Muhu luod“, Maris Tamm-salu „Ühe armastuse lugu“ ning koos Muhu Muuseumiga Jaan Tamme „Saaremaa ja Muhu linnused ja maalinnad“. Raamatukogud viisid läbi ringmängude õpitunni hooldekeskuses, kultuuriretkke „Nüüd tulge kuulma muhulast“ Sõrvemaale ning „Hingedeaja keele ja meele kohvik“, esineti lasteaias emakeelepäeva luulehommikul. Koos loodi kaasa valla allasutuste ühisprojektides „Vastlarull“ ja „Munarall“ ning koostööprojekti „Jõulumaa“. Võeti osa templimängust „Avasta Eesti raamatukogusid“. Tähelepanuväärne oli ka Muhu raamatukoguhoidjate ja raamatusõprade kohtumine vabariigi Presidendi Alar Karisega.

Liiva Raamatukogu avas Eesti Raamat 500 teema-aasta 30. jaanuaril Muhu Põhikoolis, kus kohtuti kirjanik Epp Petronega. 14. märtsil, emakeelepäeval tuleb kooli eesti keelest kõnelema Kristiina Maripuu. Augustis toimub Liival Hoiuraamatukogu raamatute kogumiskampania. Augusti lõpul tähistab Liiva Raamatukogu 115. juubelit. **Hellamaa Raamatukogus** algas Eesti Raamatu Aasta 2025 tähestikümänguga „Ühetähejutud“, patrooniks Tiina Kilson. Kaasalõõmiks tuleb kirjutada õhe ja sama tähega algavad laused. Jaanuari algustähed olid A ja B, veebruaris D ja E. Avati uus näitus „Muhulaste sajandivanune lugemisvara“ ja ees on palju vahvaid üritusi: Vastlarull, luulekonkurss, Munarall, Muhu murde päev jne. Ootame rohket osavõttu!

Tänu lugejatele ja põnevaid lehekülgi eesti raamatu aastasse!

Marie Saarkoppel, Anu Kaljuste

A-tähe jutt

Aasta algul arvame: aeg astub aegamööda (algus annab alati astumisse aeglust). Aprillipäikegi ahvatleb ajaküllusega. Alles august alustab aias askeldamist: ajab aiaviljad aiamaalt. Asjata arvasime: aastas aega aru-tult!

Katrin Kirs

Näarikuu ja küünlakuu muuseumis ja ilmast Muhus 100 aastat tagasi

Aasta 2025 esimene kuu on mööda saanud. Külastajaid on muuseumis käinud Lätist ja Jaapanist. Aasta algus on alati muuseumisse toonud ka mõne rahvariide uurija, nii ka sel korral.

Jaanuari lõpus käis Meelis Merreäär Tallinnas toimunud turismimessil Tourest 2025 saart ja muuseumi reklaamimas. Seal oli ligi 400 vestlust inimestega, kellest enamik lubas Muhusse külla tulla.

22. veebruaril tähistame Juhan Smuuli 103 sünniaastapäeva. Algas kell 12 Välja talus. Eda Maripuu räägib teemal „Juhan ja raamatud“.

Muuseumi facebooki lehel oleme kahel korral edastanud ilmaga seotud infot, mis oli 100 aastat tagasi. Lisame info ka siia:

17. jaanuaril möödus 85 aastat Eestimaa külmarekordist, mis oli - 43,5 kraadi ja möödeti Jõgeval. Muhus oli sel ajal 25 kraadi külma, mis on isegi soojem kui 21. sajandi esimestel aastatel, kui ka Muhus oli jaanuaris kuni 29 kraadi külma.

Ilm on teema, mis inimestele alati korda läheb. Viimasel ajal väidetakse, et seoses kliima soojenemisega on ilmastik muutunud ettearvamatuks ja loodusele ja inimestele ebasoodsaks.

Tänu Raegma Mardi peremehele Mihail Paistule ja tema järeltulijatele on Muhu Muuseumis olemas Muhu ilma kohta andmed aastatest 1914-1947, kui Raegma Mardi peremees Mihail Paist pidas päevaamatut, kuhu ta ka ilmaolud üles märkis. Seega on meil võimalus võrrelda ilmaolusid tänava ja 100 aastat tagasi.

100 aasta tagune jaanuar tundub tänavusega päris sarnane olevat, aga soojakraade siiski nii palju ei olnud. Kuna juuli oli 1925. aastal ilus ja soe, siis loodame, et see kordub ka sel aastal.

1925. aasta algus

1924. aasta jõulud olid pilvise taeva ja läänetuulega, mis 28. detsembril paisus päris valjuks.

31. detsembril oli lõunatuul ja sadas nii vihma kui lund.

1. jaanuaril oli ilm ilus aga 2. kuupäeval hakkas sadama ja tuis-kama ja 3. jaanuaril oli päris tormine. Edasi olid ilmad vaiksed, aga külmakraade oli alles 6. jaanuaril. Järgnesid ilusad ja soojad lumeta ilmad kuni 15. jaanuarini, mis oli tuuline ja vihmane. 16.-18. jaanuaril jätkusid ilusad ja selged ilmad kuni 19. jaanuarini, mil pärast lõunat tõusis vali loodetuul.

23. jaanuarini olid jälle ilusad kerge külmaga ilmad. 24. jaanuaril sadas uduvihma aga 26. jaanuaril oli juba 4 miinuskraadi ja ilusad talveilmad ilmad jätkusid kuni 30. jaanuarini, millest alates sadas kaks päeva lund ja vihma. Veebruari ilm 100 aastat tagasi.

1. veebruaril oli ilus ilm, 3. veebruaril sadas vihma ja järgmisel päeval samuti, kuigi öösel olid külmakraadid. 6. veebruaril tõusis vali läänetuul ja pärast seda oli kaks päeva ilusat ilma. 9. veebruaril olid hommikul külmakraadid ja siis hakkas valju lõunatuulega lund sadama, hiljem läks sulaks. Edasi olid ilusad ilmad kuni 16. veebruarini, mil oli koraks lõunatuulega vilu ilm, edasi jälle ilus, aga 18. veebruaril sadas vihma ja 19. veebruar oli soe. Järgmisel päeval tuli taas talv 5 külmakraadi ja lumega. Sellised ilmad kestsid kuni 23. veebruarini. Vabariigi aastapäev oli sula ja vihmane. Edasi läks pisut külmemaks, 27. sadas lund.

Tervitustega
Siret muuseumist

Saarte sitsijakkide raamat paneb käsitööhuviliste näpud sügelema

Raamat „Saarte sitsijakid“ on erakordselt põnev käsitööraamat, mis annab ülevaate sitsijakkide ajaloost, aga ka lõiked ja tööjuhised, nii et saab kasvõi kohe jaki õmblemisega algust teha. Raamatu sünniloost räägib üks selle autor Aivi Tamm, küsis Jana Rand.

Kust tuli raamatu idee?

Raamat „Saarte sitsijakid“ nägi ilmavalgust eelmise aasta novembris. Raamatu idee hakkas idanema aastal 2021, kui käisin saartel (lisaks Muhule veel Vormsi, Kihnu ja Saaremaa) oma magistratöö jaoks rahvarõivastega kantud sitsijakke uurimas. Siis oli pea kõikidel raamatuga seotud saartel kuulda soovi, et küll oleks hea, kui saaks korralikud sitsijaki lõiked. Magistratöö on teaduslik uurimus, mis ei sisalda nõuandeid jakkide õmblemiseks. Nii küpses mõte teemaga edasi tegeleda ning kaasautorite Merli Männi ja Anu Pingi abiga panimegi kokku praktiline käsiraamat.

Muhus õnnestus põhjalikult uurida ja mõõta õnnestus seitset *sitsijakki*. Nendest viis on hoiul Muhu Muuseumis, üks Saaremaa Muuseumis ning üks erakogus. Lisaks otsisin infot kirjalikest arhiiviallikatest ja tolleaegsetest ajalehtedest. Päril palju informatsiooni saab ka vanadelt muuseumifotodelt. Neilt ei näe küll värve, aga saab teada kangamustrite, kaunistuste ja kandmisviiside kohta. Rohkesti Muhu fotosid nägin Rein Saksakulmu fotokogus, millest oli jakkide kohta teabe saamisel palju abi.

Raamatu tegemine eeldas palju ringisõitmist, kohalike inimestega suhtlemist. Mis oli selle protsessi juures kõige keerulisem ja kõige toredam?

Kõige toredam oli erinevate inimestega kohtumine. Raamatu tegemise ajal juhtus palju lõbusaid seiku just fotosessioonidel. Muhu jakkide pildistamine nihkus meil oktoobrisse, kuid sellest

hoolimata õnnestus raamatu fotograaf Anu Pingil mõnused suvised pildid välja võluda. Mõnel neist poseerib modell isegi jalgu-pidi merevees! Siamaani ajab meid naerma Kihnus juhtunud lugu, kus fotosessiooni päeval selgus, et kokku lepitud modell on vahepeal 18 kilo kaalust alla võtnud! Pidime kiirelt leidma uue modelli, kellele õmmeldud jakk selga sobiks.

Raamat on väga praktiline, annab võimaluse kohe jakke õmblema hakata (kuulsin, et Muhus on sellega juba alustatud). Milliseid väljakutseid esitas lõigete valmistamine ja raamatusse lisamine?

Lõigete tegemine oligi kogu raamatu juures kõige keerulisem osa. Lõiked ei ole tehtud tänapäevaste põhimõtete järgi, vaid on konstrueeritud vanade jakkide eeskujul. Lõiked valmistas Merli Mänd, ning see nõudis suurt hulka proovijakkide õmblemist, autorite omavahelisi arutelusid, ümber tegemisi ja parandamisi. Tulemuseks on hästi istuvad ja autentsel uurimismaterjalil põhinevad lõiked erinevate suurusnumbritele nii naiste kui ka tüdrukute jakkide õmblemiseks. Sitsijakk sobib kõigile: raamatu vahel on lõiked naiste suurusnumbritele nr 34-54 ning lastele pikkusega 86-164 cm. Õmblejat abistavad põhjalikud tööjuhised ja -joonised. Lisaks on raamatu lõigete järgi võimalik õmmelda ka *abuvatti* ehk Muhu vesti – selleks tuleb lihtsalt varrukad tegemata jätta ning varrukakaared kaunistuskantidega ääristada. Omaette väljakutse oli lõigete raamatu külge kinnitamine. Lõigete pakk on piisavalt paks, et see raamatu vahele hästi ei mahu. Lahenduseks on kartongist mapp raamatu tagakaane küljes, mille vahel olevad lõiked jäävad raamatu taha, mitte vahele.

Milliseid praktilisi soovitusi annaksite veel huvilistele – milliseid kangaid ja lisandeid valida, kuidas riietega sobitada?

Õmmeldud vatte ehk ostukangast jakke kanti Muhus *punase siiliku* (oranži seeliku) perioodil. Selliste jakkide mood kestis Muhus suhteliselt lühikest aega, umbes 1885-1915. Ehk siis rahvariietega kandmiseks peaks jakki sobitama selle perioodi rõivastusega.

Kangavärvide ja mustrite valikul soovitan lähtuda raamatus toodud kanganaidistest ja värvilistest jakipiltidest. Säilinud *suijakkide* põhilised värvitoonid on erinevad tumedamad ja lillakamad punased ning erksam ja tumedam sinine. Mustrilise puuvillakanga kõrval õmmeldi Muhus jakke ka ühevär-

vilisest sissekootud mustriga žakaarkangast.

Jakid on rohkesti kaunistatud *vingupaelte*, ostupitside ja peenvillasest riidest tikitud kandiribadega. Kõik kaunistusvõtted on raamatus põhjalikult kirjeldatud ning ära on toodud mustrid.

Sitsijakk sobi hästi ka teksadega.

Sitsijakid sobivad ka tänapäevaste riiete juurde ootamatult hästi. Muhu jakke sobib kanda nii pika kleidi või seelikuga kui ka näiteks teksapükstega. Ka raamatus on jakid mõlemat moodi esitatud. Iga saare peatükis astuvad modelidena üles ka vastava saare naised ja neiud, kes sitsijakki uhkusega demonstreerivad. Nii võivad ka muhulased raamatufotodelt leida mitmeid tuttavaid nägusid. Raamatu autorid on südamest tänulikud kõikidele muhulastele, kes raamatu valmimisele kaasa aitasid. Muhus saab raamatut osta Muhu Muuseumist ja käsitööselt Sisti Oad ja Eed.

Nõel näppu ja uus sitsijakk selga!

ALLIKU AJUJOOGAD MUHUS

15.veebruar 2025
Hellamaa Külakeskuses
16.00

Pane võistkond kirjal!

Avatud kohvik!

Muhu jahiselt nõuab kesk-konnaametilt selleks jahiaastaks kehtestatud metssigade küttimismahtude vähendamist.

Lähemalt vt. 15. jaanuari Saarte Hääl

Muhu Noortekeskus 20!

25. jaanuaril 2005 aastal kinnitas toonane Muhu Vallavolikogu Muhu Noortekeskuse põhimääruse, millega pani alguse asutuse loomisele. Keskus loodi eesmärgiga luua oma valla noortele võimalused huviringides osalemiseks ning vaba aja veetmiseks vastavalt nende huvidele, vajadustele ja võimetele. Läbi aastate on meetodid, lähenemised ja inimesed muutunud, aga mõte on jäänud samaks – noorte jaoks jääb see alati kohaks, kus nad saavad olla nemad ise, kasvada ja õppida.

Palju enam kui vaba aja veetmise koht

Kahe aastakümne jooksul on Muhu Noortekeskus pakkunud mitmekesist tegevust: alates töötubadest, malevatest, laagritest kuni rahvusvaheliste projektideni. Noored on saanud käed külge lüüa, protsesse juhtida, osa võtta erinevatest üritustest, projektidest, koolitustest ning kui vaja siis lihtsalt niisama olla.

Lisaks juhib noortekeskus ise eest, kui lööb kaasa kohalikel ürituste korraldamisel kogukonnale. Järgmine üritus kogukonnale on Muhu Noortekeskuse 20. sünnipäeva kontsert, kuhu on tõesti kõik oodatud. Kontsert toimub Muhu Spordihallis 14. veebruaril algusega kell 18. Esineb Beardbellies ja neid soojendab noortebänd Loki. See on suurepärane võimalus tulla sõpradega koos tähistama, meenutada keskuse algusaegu, nautida head muusikat ja seltskonda.

Muhu noortekeskuses tegutseb Itaalia vabatahtlik Martina Giaquinta.

Lähemalt vt. 31. jaanuari Saarte Hääl

Lastesaamisega seotud kombestik ja uskumused Muhus

Saarlaste ja muhulaste kommetest ja tavadeid varasemal sajandil annab põhjaliku ülevaate Kuresaare gümnaasiumiõpetaja Jean Babtiste Holzmayer (1839-1890) oma teoses „Osiliana“.

Tema teatel hoiti rasedaga aupaklikku distantsi. Lapseootel naine ei tohtinud juukseid lõigata, kuna see kahjustas lapse juukseid. Kui kellelgi on viletsad juuksed või pats, siis öeldi et ema lasi lapse ootamise ajal juukseid lõigata. Kõik halb, mis lapse puhul ilmsiks tuli, pandi ema süüks. Noorkuu ajal sündimist peeti lapsele heaks.

Sünnitamine toimus saunas, mis oli selle jaoks kõige sobivam ja privaatem koht. Suitsusaun oli üldiselt ka steriilne, kuna kuumus ja suits hävitas haigustekitajad. Muhumaa lamba- ehk sõnniku- saun steriilne ei olnud, aga ei saa öelda, et siin lapsi ja emasid rohkem oleks surnud kui mujal. Sünnitajal pidid kõik paelad, varukanööbid ja sõled olema lahti päästetud, mis pidi sünnitust kergendama. Sünnitajat turgutati nii sünnituse ajal kui järel 3-4 räume ja sooja õllega.

Kui sünnitus oli raske, siis küsis ämmaemand, kas sünnitaja on ikka kõigest talle rääkinud, mis tal hinge peal on? Kui laps sündimisega ikka veel viivitas, siis kahtlustati, et sünnitaja pole ikka kõike südame pealt ära rääkinud. Holzmayeri sõnul armastanud seda ravivõtet eriti vanad uudishimulikud naised juhul, kui tegemist on vallalise sünnitajaga. Alles siis, kui kõik huvipakkuvad

üksikasjad ja meesisikud olid paljastatud, asuti tegelikku abi andma. Kõigepealt pidi sünnitaja tühja nõusse kusema, siis hõdruti ja pigistati selga ning silitati alakeha. Joogiks anti vett, milles oli muna keedetud.

Kui see kõik ei aidanud, siis tõsteti sünnitaja üles, raputati teda ja lasti redelilt alla hüpata. Kui see ka ei aidanud, siis võeti kahelt poolt kaenla alt kinni ja tehti temaga salto.

Holzmayer nimetab seda barbaarsuseks, mida sageli ette ei tule.

Kui enamus lapsi sünnibki probleemideta ja abiks piisas ka vähest, siis see „barbaarsus“ oli sel ajal ainus vahend, millega sünnitusteedesse kinni jäänud lapse paremasse asendisse sai. Pärast sünnitust anti emale süüa. Naised vannitasid sel ajal last. Pesuvesi visati õue. Kui sündis poiss, visati vesi kõrge kaarega, et poiss suureks ja tugevaks kasvaks, kui tüdruk, siis horisontaalselt laia kaarega, et talle palju kosilasi tuleks.

Kuni 19. sajandi teise pooleni oli kombeks tüdrukutele kohe ka helmeke kaela panna, mida ka pestes ära ei võetud ja mis teda kaitsma pidi. Selliseid helmeid nimetati Muhus *naadid*. Lapsele pandi pähe ka müts ja 1894. aastal valmistatud titemütsi kohta on öeldud, et see pandi kohe sündinud lapse pähe, kuigi muhu titemütside kaunistused on väga rikkalikud ja tänapäevamõistes ka eluohtlikud. Teisel on siiski kinnitatud, et öösel oli lapse peas siiski

valge müts ja kui ta mähkmetes (korikus) oli, siis oli peas ainult valge müts.

Piima tekitamiseks anti emale kõõmneviina. Piima tekkimisele aitas kaasa ka õlu. Seda meetodit kasutati näiteks Taanis sünnitusmajades veel pärast sõdagi. Tavapäraselt oli sünnitaja kolm päeva toas. Paraku ei olnud see alati võimalik, kui emal ühtegi abilist majapidamises ei olnud ja naine pidi juba teisel päeval kae- vule ja õuekõõki minema. Naabrinaistel oli siis kombeks taunivalt tähendada, et „siga on ka kolm päeva pesas, kui ta pojad teeb“. Pärast lapse sündi loeti kiiresti ka palve ja anti lapsuke jumala hoole alla.

Aga sellest üksi ei piisanud: ka nõiakunstid olid tähtsad. Et lapsukest kuradi käest päästa, kasutati haisvast vaiguputkest ehk haisvast feerulast (Ferula assa-foetida), soolast, leivapurust ja hõbevalgest (kaabitud hõbe) tehtud segu, mis pandi lapi sisse ja mille peale kolm korda sülitati, et sellele väge juurde anda. Lapp pandi lapse mähkmete sisse.

Kuni ristimiseni pidi öö läbi tuli põlema, et kurjad jõud ei saaks last ümber vahetada. Mõnede lastega olevat seda juhtunud. Ära vahetatud laps tunti ära kindlate tunnuste põhjal. Tal oli ebaloomulikult suur pea ja tugev keha, liigutused olid aegedad ja ta karjus vahetpidamata ebaloomulikult kõva häälega ning püüdis oma väljaheiteid õgida. Kui ta üksinda tuppä jäeti, siis tuli ta kätkest väl-

ja, nuuskis ümberringi ja lõhkus kõik, mis kätte sai. Kui partel oli midagi söödavat, siis sirutanud ta ennast 6-8 jalga kõrgele, et seda kätte saada. Kui keegi sel ajal tuppä tuli, siis tõmbus ta kohe kokku ja oli viuhki kätke tagasi. Kui ema oli ära vahetamise tuvastanud, siis läks ta lapsega kolmel pühapäeval järjest nelja tee risti ja vitsutas seal last. Kolmandal korral toonud kurat tema lihase lapse tagasi sõnades: „Vaata, kuidas mina sinu lapse eest hoolt kandnud olen aga kuidas sina minu lapsega ümber käid!“

Vastsündinud tüdruk mähiti meeste pükste sisse ja poiss naiste särki sisse, aga seda tegid ainult need emad, kes soovisid, et nende lastel vastassool hulgas tulevikus suur menu oleks.

Seetõttu öeldi neiu kohta, kellel palju austajaid oli, et „ta on läbi meeste pükste veetud.“

Kui laps oli sündinud, tuldi uut ilmakodanikku tervitama ja emale toodi titeputru. Eriti vajalik oli see siis kui emal, kes ei saanud ise kohe pärast sünnitust täie jõuga toimetuste juurde asuda, ei olnud kedagi teist peres majapidamise eest hoolitsemas. Titeputru nõu võis olla kuni 20-30 liitrit suur. Muhus oli ütlus, et inimese elu jääb kahe pudru - titeputru ja nogipudru vahele. Nogipuder oli matusetoit.

Eda Maripuu,
Muhu Muuseum

Algus lk.4

Infraheli on sellise sagedusega (vähem kui 20 Hz) heli, mida tavaline inimene ei kuule. Heli kandjaks on ka siin meid ümbritsev õhk ning õhuga kokkupuutuv. Kui merelainetuse tõttu puutub veepiir õhuga kokku ning paneb selle võnkuma, tekib mitmel sagedusel heli – osa sellest kuuleme meeldiva merkohinana, osa on infraheli sagedusel, mida ei kuule. Lisaks merelainetusele ja metsakohinalale tekitavad infraheli ka äike, maavärinad ja vulkaanipursked. Muide, elevandid, kaelkirjakud ja ninasarvikud kuulevad ja suhtlevad oma liigikaaslastega vajadusel ka infrahelil, sest madala sageduse tõttu levib heli kaugemale ja suudab läbida takistusi. Infraheli tekitab näiteks autosõit, kodune konditsioneer kui ka tuulegeneraator. Infraheli sagedus on küll piisavalt

madal, et inimese kõrv seda ei erista, aga kui läheb suureks infraheli amplituud ehk tugevus (~90–110 dB), siis hakkame seda füüsiliselt tundma. Infrahelist tulenevaid vibratsioone ja lööklaineid võime tajuda suurtes tootmisjaamades turbiinide või kompressori- te läheduses, kõvemate plahvatus- te korral ja aegedamate bassikõlari- te ees muusikat kuulates. Vibratsioonidest tekkivad füüsilised aistingud võivad põhjustada ebamugavust ja tasakaaluhäireid.

Infraheli tuulikute

Kui mõtleme heli tekitamisele, siis saab tuulikut võrrelda üheme- hebändiga, mis tekitab tuulikula- bade pöörlemisel erinevaid helisid erinevatel sagedustel. Osa neist helidest kuuleme oma kõrvaga hästi, teisi aga mitte, sõltuvalt tekkiva heli sagedusest, amplituudist ja looduslikest helidest.

Jüri-Mikk Udam

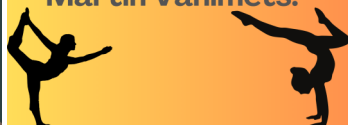
Inimkõrval kuulmatu infraheli tekitab tuulikutes väga madala tugevusega. Uuema tehnoloogiaga tuulepargid, mida ka meil Eestis rajatakse, toodavad infraheli alla 50 dB – see on kõvasti alla tajutava piiri. USAs läbi viidud mõõtmiste järgi jääb 300 meetri kaugusel tuulikust nende helide tugevus vahemikku 35–45 dB, mida võib

võrrelda sosina või õrna taustamüraga. Sellise tugevusega infraheli mõju inimese tervisele on põhjalikult uuritud (nt. Maailma Terviseorganisatsioon, Kanada ja Hollandi teadusasutused), ent mitte ühtegi kahjulikku toimet ei ole suudetud tõendada. Vererõhu tõus, tasakaaluhäired ja üldine enesetunde langus võivad tekkida pikemaajalisel kokkupuutel infraheliga tugevusel üle 90–110 dB – see on tuhandeid kordi intensiivsem tuulikute infrahelist. Seega pole põhjust muretseda, et tuulikute läheduses elamine võiks inimese tervist kuidagi kahjustada. Tuulikute infraheli on nii madala tugevusega, et isegi takistus- te, näiteks metsade ületamisel jõuab see inimeseni tasemel, mis jääb oluliselt alla teaduslikult tõendatud kahjulike mõjude piirväärtusele. Seega pole tuuliku- te infraheli tervisele ohtlik.

VÕIMLEME TERVISEKS!

Treening
16. ja 24. veebruar
kell 12.00-13.00
Pilet 10.-
Muhu Spordihall
Füsioterapeut:
Martin Vahimets.

Müüd metsamaad, raieõigust, põllumaad või talu? Pakume parimat hinda ning kiireid ja usaldusväärseid tehinguid! Aiame ka metsamajandamiskavade koostamisel ja teostame eksperthinnanguid.

Helista: 508 0065, kirjuta: info@metsamaaost.eu või vaata: metsamaaost.eu

Uue sisuga aiabutiik on avatud iga päev 11.00-17.00
 Lõetsa külas Jüri-Jaani talustuudios

Marget 5102183

Sulev 5073417

Kirguteated

EELK Muhu Katariina kogudus

Värsked teated muhu.eelk.ee, e-post muhu@eelk.ee
 Koguduse hooldajaõpetaja Hannes Nelis, tel 529 1881.

EAÖK

Jooksvaid teateid liturgiate toimumise kohta leiate Facebook-is: EAÖK Tornimäe Neitsi Maria Kaitsmise kirik.

Eesti Kristlik Nelipühi Kirik (EKNK) Muhu kogudus

12.02 – ALFA kursus, kell

18:30-20:30 loeng: Miks ja kuidas palvetada? Peale loengut vestlused kohvilauas.
 16.02 – Jumalateenistus, kell 16:00-17:30, samal ajal toimub lastetöö. Peale jumalateenistust on kõik oodatud kohvilauda
 19.02. – ALFA kursus, kell 18:30-20:30 loeng: Miks ja kuidas lugeda Piiblit? Peale loengut vestlused kohvilauas.
 26.02. – ALFA kursus, kell 18:30-20:30 loeng: Kuidas Jumal meid juhib? Peale loengut vestlused kaetud kohvilauas.

IN MEMORIAM

Meie hulgast lahkusid

3.jaanuaril 63-aastane Rein Saat
 8.jaanuaril 68-aastane Margus Suurkivi
 11.jaanuaril 100-aastane Natalia Tamm
 11.jaanuaril 100-aastane Arvet Kõrv
 13.jaanuaril 70-aastane Vaike Keinast
 29.jaanuaril 62-aastane Hillar Soom
 31. jaanuaril 89-aastane Mihkel Kolk

Tunneme kaasa omastele!

Paastukuu juubilarid ja sünnipäevalapsed

Herberdt Oidekivi 95 (25.03)
 Mihhail Hobustkoppel 94 (18.03)
 Virve Saarik 93 (24.03)
 Milvi Oidekivi 91 (26.03)
 Meeli Oidekivi 90 (2.03)
 Alma Lõhmus 88 (11.03)
 Lembi Saat 87 (23.03)
 Virve Väärtnõu 87 (26.03)
 Agu Kaljuste 85 (1.03)
 Rein Kaur 85 (3.03)
 Hilja Vapper 84 (4.03)
 Helju Randmets 82 (18.03)
 Jüri Vapper 83 (5.03)
 Uno Aavik 83 (31.03)
 Tiina Roosna 81 (12.03)
 Heiki Soopart 81 (14.03)
 Lembit Pae 81 (15.03)
 Milvi Lasn 80 (12.03)

Gennadi Krajev 75 (6.03)
 Inna Ligi 70 (10.03)
 Malle Mätas 70 (10.03)
 Aado Kesipaik 70 (21.03)
 Aare Tuulik 65 (2.03)
 Raivo Reinart 65 (19.03)
 Aivar Palu 60 (6.03)
 Rein Oidekivi 60 (7.03)
 Tõnu Tarvis 60 (16.03)

Palju õnne!

Märkus: kes ei soovi oma sünnipäeva avaldada, palume sellest märku anda vähemalt kaks kuud enne, kuna Muhulane avaldab igas numbris mitte algava,

OST, MÜÜK, VAHENDUS!

Oman mahukat ostuhuviliste andmebaasi.

Otsin talukohta Muhu- või Ida-Saaremaale ja ehitusvõimalusega merelähedast kinnistut.

Allan Pajus,
 5690 0411, allan@adrem.ee

Küttepuude, pelleti ja briketi müük üle Eesti.
www.puu24.ee või helista 5200093, 6000136

MTÜ MUHU LOODUSE KAITSEL

VÕTAME RENDILE HEINAMAID

- KUNI 5 ha SÕLTUVALT MAA SEISUKORRAST 65€-85€/ha
- 5 ha JA SUUREMAD ALAD HIND ALATES 85€/ha

+372 5097 679
INFO@MUHUVARAHALDUS.EE

Järgmise Muhulase materjalid on teretulnud 3. märtsi õhtuni.

Toimetab Jana Rand,
 tel: 5523 896, e-post: muhulane@muhu.ee
 Muhulane ilmub üks kord kuus.
 Internetis www.muhu.ee/muhulase-arhiiv
 Trükkitud Saaremaa Trükikoda 400 eks.
 Hind 50 euro senti